

6. Поздняк В. Европа регионов: Европейская политика соседства и Беларусь: в поисках «дорожной карты» [Электронный документ]. – Режим доступа : <http://review.w-europe.org/9/1.html>

7. Артёменко С. В. Региональная политика ЕС: опыт и географические аспекты организации функционирования еврорегионов / С. В. Артёменко // Научный вестник Во-

линського національного університету імені Лесі Українки. – 2011. – С.101 – 107.

8. Пена Т. В. Вплив глобалізації на розвиток економіки України та її регіонів / Т. В. Пена, В. Л. Троян [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/dspace/bitstream/handle/123456789/11543/02-Pena.pdf?sequence=1>

УДК 332.1

ФОРМУВАННЯ КЛАСТЕРНИХ СТРУКТУР У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ЛЕЩУК В. П., БУСНЮК С. В.

УДК 332.1

Лещук В. П., Буснюк С. В. Формування кластерних структур у Волинській області

У статті досліджуються питання щодо можливостей створення кластерів у Волинській області відповідно до галузевої спеціалізації та наявного природно-ресурсного потенціалу. На основі проведеного дослідження пропонується формування у Волинській області таких кластерних структур: туристично-рекреаційний, агропромисловий, деревообробний кластери, кластери льонарства, машинобудування та транспортно-логістичний кластер.

Ключові слова: інтеграція, інтегровані структури, кластер, кластеризація.

Табл.: 1. **Бібл.:** 7.

Лещук Віктор Пилипович – кандидат економічних наук, доцент, кафедра фінансів, Луцький національний технічний університет (вул. Львівська, 75, Луцьк, Волинська обл., 43018, Україна)

Буснюк Світлана Володимирівна – аспірантка, кафедра фінансів, Луцький національний технічний університет (вул. Львівська, 75, Луцьк, Волинська обл., 43018, Україна)

УДК 332.1

Лещук В. Ф., Буснюк С. В. Формирование кластерных структур в Волынской области

В статье исследуются вопросы возможности создания кластеров в Волынской области в соответствии с отраслевой специализацией и имеющимся природно-ресурсным потенциалом. На основе проведенного исследования предлагается формирование в Волынской области таких кластерных структур: туристско-рекреационный, агропромышленный, деревообрабатывающий кластеры, кластеры льноводства, машиностроения и транспортно-логистический кластер.

Ключевые слова: интеграция, интегрированные структуры, кластер, кластеризация.

Табл.: 1. **Библ.:** 7.

Лещук Виктор Филиппович – кандидат экономических наук, доцент, кафедра финансов, Луцкий национальный технический университет (ул. Львовская, 75, Луцк, Волынская обл., 43018, Украина)

Буснюк Светлана Владимировна – аспирантка, кафедра финансов, Луцкий национальный технический университет (ул. Львовская, 75, Луцк, Волынская обл., 43018, Украина)

UDC 332.1

Leshchuk V. F., Busnyuk S. V. Formation of Cluster Structures in the Volyn Region

In the article investigates the possibility of establishing clusters in the Volyn region according to sectoral specialization and the available natural resources. Based on the research were proposed formation in the Volyn region of cluster structures: the tourism, agriculture cluster, wood cluster, cluster flax, cluster machinery and transport and logistics cluster.

Key words: integration, integrated structures, cluster, clustering

Tabl.: 1. **Bibl.:** 7.

Leshchuk Viktor F. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Finance, Lutsk National Technical University (vul. Lvivska, 75, Lutsk, Volynska obl., 43018, Ukraine)

Busnyuk Svetlana V. – Postgraduate Student, Department of Finance, Lutsk National Technical University (vul. Lvivska, 75, Lutsk, Volynska obl., 43018, Ukraine)

Інтеграція, як закономірне явище в розвитку світової та української економіки, виникає як результат посилення процесів глобалізації та конкуренції, а також концентрації капіталу на конкретній території. Великі організаційно-господарські структури забезпечують науково-інноваційний прогрес та економічне зростання в багатьох країнах світу, впливаючи не лише на окремі господарські одиниці, а й на регіональну та національну економіку, створюють основу для залучення інвестицій, розвитку малого та середнього бізнесу, сприяють продуктивній роботі науково-дослідних, державних і фінансових інституцій. В економіці існує надзвичайно велика кількість інтегрованих структур, які відрізняються формою, способом та метою утворення, напрямом, ступеню інтеграції учасників. Це свідчить про активний,

постійний пошук оптимальної форми співпраці, яка задовольняла б всіх учасників об'єднання, будучи при цьому дієвим інструментом підвищення національної та регіональної конкурентоспроможності.

Кластер – це добровільне об'єднання бізнесу, влади, науки та фінансів на певній території, яке виступає сьогодні як ефективна форма співпраці, що успішно зарекомендувала себе функціонуючи у світовій економіці. Не зважаючи на популярність даної економічної категорії, залишається багато суперечливих питань, що стосуються даної проблематики, особливо в контексті розвитку української економіки. Це, зокрема, ідентифікація кластерів, стратегія їх формування, механізм фінансового забезпечення та державної підтримки.

Кластерні структури – це нова організаційно-економічна технологія розвитку регіонів, що дозволяє повною мірою використовувати природно-ресурсний, виробничий та фінансовий потенціал конкретної території. Проблеми розвитку українських регіонів на основі впровадження кластерного підходу є достатньо вивченими в теоретичному аспекті. Попри беззаперечні досягнення українських вчених залишаються недостатньо дослідженими питання, що пов'язані з комплексною розробкою та реалізацією кластерного підходу стосовно інтеграційних перетворень вітчизняних підприємств. Важливим у процесі наукових досліджень є аналіз регіонів країни на предмет формування таких об'єднань з урахуванням особливостей розвитку території, природно-ресурсного потенціалу, соціально-історичної спеціалізації, а також наявної фінансової та виробничої інфраструктури.

Основна мета наукової публікації – дослідження можливостей формування кластерних структур у Волинській області на основі проведеного соціально-економічного аналізу.

Економічна категорія «кластер» з'явилася в контексті розвитку регіональної економіки відносно недавно. Вперше проаналізував кластер, як перспективний засіб зміцнення конкурентних позицій М. Портер. На його думку, кластер «це сконцентровані за географічним принципом групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм споріднених галузей, а також пов'язаних із діяльністю організацій, що конкурують між собою, але при цьому ведуть спільну роботу» [5, с. 105].

Українські науковці, досліджуючи питання кластерних утворень у контексті певних особливостей розвитку вітчизняної економіки сформулювали власне бачення сутності кластерних структур бізнесу. Так, А. Птащенко характеризує їх як «вертикальні чи всебічні мережеві структури з комбінованих галузей, укомплектованих із різномірних і доповнюючі фірм, які спеціалізуються на створенні будь-якого специфічного продукту, послуг чи бази даних, необхідних для цієї мережі» [4, с. 50]. Войнаренко М. характеризує кластер як територіально-галузеве добровільне об'єднання підприємств, що тісно співпрацюють з науковими установами та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції і економічного зростання регіону [1, с. 28].

На нашу думку, найбільш повно характеризують кластери В. Геєць та В. Семиноженко: «Кластер – це сукупність різних юридичних осіб, пов'язаних партнерськими відносинами по всьому технологічному ланцюжку, – від видобутку сировини до споживання продукції і послуг» [2, с. 158]. Вони виокремлюють основну, на нашу думку, особливість функціонування кластерних структур – їх партнерський характер, що може досягатись тільки за умови горизонтальної інтеграції, а також наявності наперед визначеної конкретної економічної мети.

Співпраця підприємств у рамках окремих територій в Україні складалась історично, але поки що вона не набула вигляду кластерів у класичному їх розумінні

та не виступає як форма внутрішньогалузевого та міжгалузевого співробітництва зацікавлених суб'єктів. У більшості областей вже почалося формування інтеграційних структур кластерного типу, але старт затягнувся. Розробляються стратегії, проводиться діагностика регіонів, визначаються пріоритети, але реальних дій, втілених у практику дуже мало, а тому кількість дійсно функціонуючих кластерів в Україні невелика.

Перші спроби використання світового досвіду реалізації кластерних ініціатив були здійсненні на Поділлі і на підприємствах Хмельницької області з метою формування партнерських відносин між місцевими органами влади і діловими колами цього регіону на межі 1997 і 1998 років. Була заснована громадська організація «Асоціація «Поділля Перший». Сьогодні в Хмельницькій області працює шість успішних кластерів: швейний, туристичний, будівельний, харчовий, продовольчий та кластер сільського туризму. У число регіонів, що змогли досягти успіху в реалізації кластерних ініціатив, слід віднести, крім Хмельницької області, також Львівську, Рівненську, Житомирську, Івано-Франківську, Херсонську, Миколаївську та Харківську області.

Попри зростаючий інтерес до нових форм організації виробництва та низки проведених заходів, що спрямовані на підвищення конкурентоспроможності України та її регіонів, кількість кластерів збільшується досить повільно. Це зумовлено низкою причин, серед яких відсутність нормативного визначення «кластера», його видів, комплексу заходів щодо створення кластерів в Україні, а також інформаційного забезпечення щодо їх формування; недостатній інтерес малих і середніх підприємств стосовно у об'єднання у великі виробничі системи кластерного типу; невеликий досвід формування таких структур в Україні та відсутність необхідної інфраструктури; низька культура ведення бізнесу, відсутність «здорової» конкуренції, інтересу до розвитку бізнесу шляхом впровадження інновацій.

У ході наукового дослідження було проведено соціально-економічний аналіз Волинської області та на основі статистичних даних, за допомогою кількісного та якісного аналізу було ідентифіковано можливі кластерні структури. Зокрема, розглядався промисловий та сільськогосподарський комплекс, розвиток малого підприємництва, будівництва, науки та освіти, інновацій. Детально було проаналізовано фінансову інфраструктуру як обов'язкову складову майбутнього кластера. Формування кластерів відбувалося відповідно до напрямів і видів економічної діяльності, які за результатами аналізу визначено найбільш перспективними з точки зору економічної ефективності, з урахуванням коефіцієнта спеціалізації, соціально-економічних пріоритетів розвитку регіону та наявного природно-ресурсного потенціалу.

Як свідчать літературні джерела, на території Волинської області немає жодного функціонуючого кластера. Область займає останні місця по розміру ВВП, у регіоні практично не розвинуто промисловість, а рентабельність сільського господарства одна зі найнижчих. Саме тому впровадження кластерних структур є над-

звичайно актуальним для Волині. Цьому сприяє багатий природно-ресурсний потенціал, наявність потрібної наукової та виробничої інфраструктури, існування ринкових суб'єктів інноваційної діяльності, близькість західних ринків.

Площа прикордонної Волині складає 20,14 тис. км², що складає 3,3% території України. У Волинській області станом на 1 січня 2011 р. проживало 1037,2 тис. осіб. Історично-соціальна спеціалізація регіону – сільське господарство. Багатство Волині – це її рекреаційний комплекс. На Волині понад 220 озер, найбільші з яких Світязь, Пулимцеьке. Багатий регіон і на лісові ресурси. Мінерально-сировинна база представлена такими корисними копалинами, як кам'яне вугілля, природний газ, фосфорити, мідь, камінь будівельний, крейда будівельна, сапропель. Крім того, добуваються торф, цегельно-черепична сировина, пісок будівельний та цемент. Перспективні для місцевого використання газові родовища виявлені на Волині, а також поклади мідних руд. Зокрема, Локачинське газове родовище, запаси якого становлять 7,8 млрд м³.

Станом на 1 січня 2011 р. в області зареєстровано 19809 суб'єктів ЄДРПОУ, що є одним із найнижчих показників серед областей України. Розмір ВРП у 2009 р. Волині склав 12225 млн грн, що складає лише 1,34% в загальному обсязі ВРП країни. У 2009 р. в області працювало лише 1576 промислових підприємств з обсягом реалізації промислової продукції на суму 6496,54 млн грн, що на 42% менше ніж було у 2008 р. Питома вага обсягу реалізованої промислової продукції в загальному державному обсязі 0,81%. У структурі промислового виробництва переважає харчова промисловість – 40,83%, машинобудування – 12%, деревообробка – 6,87%, целюлозно-паперове виробництво – 4%, хімічна та нафтохімічна промисловість – 4%. Розрахований коефіцієнт локалізації за статистичними даними 2009 р. галузями спеціалізації регіону визначає: харчову промисловість, легку, деревообробку, целюлозно-паперове виробництво та машинобудування. Інноваційно активними підприємствами в області визначено 24 підприємства у 2008 р. з обсягом реалізації продукції на суму 2139,19 млн грн, що відповідно складає 23,2% від загального обсягу реалізованої промислової продукції регіону [6] (табл. 1).

Волинська область здавна спеціалізувалася на вирощуванні продукції рослинництва, а саме: зернових,

картоплі, цукрового буряка, льону-довгунця. У 2010 р. рентабельність сільського господарства регіону склала лише 9,0%. У 2010 р. було зібрано 579 тис. т зернових, 474 тис. т цукрового буряка та 986 тис. т картоплі. У 2010 р. у регіоні зменшилася кількість сільськогосподарських підприємств в порівнянні з 2008 р. на 18,3% і склала 1095 підприємств. Площа сільськогосподарських угідь на кінець 2008 р. 841,1 тис. га. Згідно з коефіцієнтом локалізації сільське господарство є галуззю спеціалізації Волинської області.

Багатий природно-рекреаційний потенціал створює всі умови для розвитку туризму, а відповідно і готельно-ресторанного бізнесу. Так у 2009 р. на Волині працювало 276 підприємств цієї сфери.

У 2008 р. в області працювало 4664 малих підприємств, питома вага яких складає 26%. Обсяг реалізованої продукції малого підприємництва склав 4874,5 млн грн у 2008 р., а це 10,7% в загальному обсязі реалізованої продукції регіону [7].

У 2009 р. із 18565 підприємств та організацій зареєстрованих на Волині функціонувало: 237 фінансових установ, в тому числі один регіональний банк. Крім того, зафіксовано 66 спільних підприємств та 37 іноземних [3].

У 2009 р. на Волині налічувалося 13 організацій, що виконують наукові та науково-технічні роботи. Вищу освіту в регіоні молодь здобуває в 15 вищих навчальних закладах I – IV рівнів акредитації.

Рівень заробітної плати в регіоні зростає (у 2010 р. – 1692 грн, що на 23,2% більше ніж у 2009 р.) та все ж є однією з найнижчих в Україні, менша на 24,23% середньої по країні [7].

До проблем області слід віднести низький рівень інноваційності підприємств, низький в порівнянні з іншими регіонами рівень соціально-економічного розвитку. Гострою є проблема працевлаштування та благоустрою у малих містечках. Розвиток регіону можливий при відновленні інфраструктури та залучення додаткових інвестицій в економіку регіону.

На основі проведених досліджень пропонується формування таких кластерних структур:

1. Туристично-рекреаційного на основі діючих підприємств даної сфери, у тому числі пансіонату «Шацькі озера».

2. Агропромислового кластера.

Таблиця 1

Промисловий комплекс Волинської області

Показник	2006	2007	2008	2009
Кількість підприємств промисловості	1 491	1 533	1549	1576
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн (у фактичних цінах)	5706,8	9092,5	9203,4	6496,5
у т. ч. добувна промисловість	112,12	127,29	225,08	194,06
переробна промисловість	5086,8	8273,4	8266,5	5290,8
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	507,86	691,86	844,87	1011,6
Обсяг реалізованої промислової продукції (у % до загальнодержавного)	1,00	1,30	1,00	0,81

Складено на основі: [6, 7].

3. Деревообробного кластера. Формування цього об'єднання можливе у зв'язку з наявністю виробничої інфраструктури та природних ресурсів.

4. Кластера льонарства. Льонарство – традиційна для Волині галузь сільського господарства, продукція якої може зацікавити туристів і стати самостійним джерелом прибутку для економіки області.

5. Кластера машинобудування. Формування даної структури можливе на базі функціонуючого Луцького автомобільного заводу.

6. Транспортно-логістичного кластера з центром у м.Ковель. Розвитку даної структури сприяє вигідне прикордонне розміщення та наявність розгалуженої мережі автомобільних та залізничних шляхів.

ВИСНОВКИ

Кластерні структури отримали поширення у багатьох країнах світу та зарекомендували себе як дієвий засіб співпраці, що приносить учасникам об'єднання очікуваний матеріальний ефект та стабільний розвиток. На жаль, на території України це непоширена форма міжгалузевого співробітництва суб'єктів підприємницької діяльності, наукових та фінансових інститутів. Але існують всі передумови для формування таких інтегрованих структур. Це наявний природно-ресурсний, науковий потенціал, наявна виробнича та фінансово-

кредитна інфраструктура. На основі проведеного дослідження пропонується формування у Волинській області таких кластерних структур: туристично-рекреаційного, агропромислового, деревообробного кластерів, кластера льонарства, машинобудування та транспортно-логістичного кластерів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Войнаренко М.** Кластери як полюси зростання конкурентоспроможності регіонів / М. Войнаренко // Економіст. – 2008. – № 10. – С. 27 – 30.
2. **Геєць В. М.** Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Харків :Константа, 2006. – 272 с.
3. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua
4. **Птащенко Л. О.** Нові форми корпоративного розвитку в контексті ефективного стратегічного управління в Україні / Л. О. Птащенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 9(88). – С. 49 – 53.
5. **Портер М. Е.** Конкуренція / М. Е.Портер. – Москва : Издательский дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
6. Регіони України 2009. Статистичний збірник : у 2-х ч. Ч. I / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Держкомстат України, 2010. – 369 с.
7. Статистичний щорічник України за 2010 рік. Державна служба статистики України / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : ТОВ «Август-Трейд», 2011. – 560 с.

УДК 332.14

ФІНАНСОВА САМОСТІЙНІСТЬ ТА РОЗВИТОК РЕГІОНУ

МЕЛЬНИК В. І.

УДК 332.14

Мельник В. І. Фінансова самостійність та розвиток регіону

У статті розглянуто економічну сутність фінансової самостійності місцевого самоврядування. Виділено основні проблеми в системі формування місцевих бюджетів в Україні. Розроблено практичні рекомендації щодо підвищення рівня фінансової самостійності та розвитку регіону.

Ключові слова: регіон, фінанси регіону, фінансова самостійність, місцевий бюджет, регіональний розвиток.

Бібл.: 7.

Мельник Вікторія Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: melnik511@ukr.net

УДК 332.14

UDC 332.14

Мельник В. И. Финансовая самостоятельность и развитие региона

В статье рассмотрена экономическая сущность финансовой самостоятельности местного самоуправления. Выделены основные проблемы в системе формирования местных бюджетов в Украине. Разработаны практические рекомендации относительно повышения уровня финансовой самостоятельности и развития региона.

Ключевые слова: регион, финансы региона, финансовая самостоятельность, местный бюджет, региональное развитие.

Библ.: 7.

Мельник Виктория Ивановна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра публичного администрирования и региональной экономики, Харьковский национальный экономический университет (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: melnik511@ukr.net

Melnik V. I. Financial Independence and Region Development

In article the economic essence of financial independence of local government is considered. The basic problems in system of formation of local budgets in Ukraine are allocated. Practical recommendations concerning increase of level of financial independence and region development are developed.

Key words: region, region finance, financial independence, local budget, regional development.

Bibl.: 7.

Melnik Viktoriya I. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Public Administration and Regional Economics, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: melnik511@ukr.net